

Syvärannan historiaa

teksti museonjohtaja Saija Ylitalo, Lottamuseo 2013
kuvat Lottamuseon kuva-arkisto

Syvärannan huvilan ensivaiheet

Syväranta oli Iloniemen jälkeen toiseksi vanhin Tuusulanjärven alueen huviloista. Vuonna 1869 Gustavelundin omistaja Alexander Magnus de la Garde myi Syvärannan tilan Birger Lundahlille, joka rakennutti sinne huvilan.

Syväranta 1910-luvun lopulla Herman Karl Hansenin kuvaamana. Kuva Hansen Family archive.

Vuonna 1876 Birger Lundahl myi Syvärannan senaattori Viktor von Haartmanille. Syksyllä 1879 Syvärannan tila siirtyi kapteeni Gotthard Björklundille. Björklundin perhe asui vakinaisesti Pietarissa, joten heillä oli Syvärannassa useita vuokralaisia.

Syvärannassa tarjottiin majoitusta Hufvudstadsbladets ilmoituksessa 3.7.1893.

Syväranta Ushkovin aikaan

Syvärannan huvilan omisti vuosina 1904–1916 rikas liikemies Konstantin Kapitanovitsh Ushkov (n. 1851–n.1918) ja hänen vaimonsa Tereza Valentinovna, o.s. Eluchen (1878–1931).

Ushkovin talonpoikaista alkuperää oleva kauppiassuku oli lähtöisin Vjatkan alueelta Venäjältä. Suku oli vaurastunut 1800-luvun kuluessa kemianteollisuuden avulla. Ushkovin kemiantehtaita oli Kama-joen varrella, Samarassa ja Kazanissa. Tehtaat tuottivat väri- ja muita raaka-aineita Venäjän nousevan tekstiili-, nahka-, kirjepaperi- ja lasiteollisuuden tarpeisiin. Ushkovit hankkivat myös metallikaivoksia sekä maa- ja metsäomaisuutta. Suvun taloudellista menestystä ja sosiaalista nousua edesauttoi Konstantin Ushkovin vuonna 1875 solmima avioliitto Maria Grigorjevna Kuznetsovan kanssa. Tämä oli teekesari Aleksej Semjonovitsh Gubkinin tyttärentytär ja perijätär. Ushkovin suvulle siirtynyt teebisnes oli erittäin tuottoisaa. Teeviljelmää oli Ceylonilla asti ja teepakkaamoja ja -liikkeitä eri puolilla Venäjää.

1900-luvun alussa Syvärannan sisustukseen kuului tyylikkäitä huonekaluja, valaisimia, tapetteja ja kaakeliuuneja. Kuva Hansen Family archive.

Konstantin Ushkovin ensimmäinen puoliso kuoli vuonna 1891 sairastuttuaan tuberkuloosiin. Pitkään leskenä elänyt Ushkov meni syksyllä 1904 uusiin naimisiin itseään lähes 30 vuotta nuoremman Tereza Valentinovnan kanssa. Ushkovilla oli tuolloin ensimmäisestä avioliitostaan viisi jo aikuista lasta: kolme poikaa ja kaksi tytärtä (yksi poika oli kuollut kouluikäisenä). Myös Tereza Valentinovna oli ollut aiemmin naimisissa. Hän oli eronnut ja hänellä oli ensimmäisestä avioliitostaan yksi poika. Konstantin ja Tereza Ushkoville syntyi kaksi yhteistä tytärtä.

Konstantin Ushkov tunnettiin taiteiden suojelijana, mesenaattina ja filantrooppina. Hän tuki stipendeillä teknillistä koulutusta ja musiikkialan opiskelijoita, toimi Moskovan filharmonisessa yhdistyksessä, oli osakkaana perustamassa Moskovan Taiteellista teatteria ja Keisarillisen

filantropiayhdistyksen jäsen. Ushkov, joka piti paljon eläimistä, kuului Moskovan eläintarhan tukijoihin. Hänen mieliharrastuksensa oli kalastus.

Tereza Johanna, o.s. Eluchen, ensimmäisen aviomiehensä mukaan Mihailova, oli venäläistynyttä saksalais-balttilais-ruotsalaista sukua. Hänen isänsä, metsäneuvos Hugo Eluchen oli syntynyt Liivinmaalla ja äiti Jeannette (Johanna) Reitlinger Revalissa (Tallinnassa). Hugo Eluchen oli saanut viran Kazanista, jossa kahdeksanlapsinen, sivistynyt ja kulttuurista arvostava Eluchenin perhe asui Terezan nuoruusvuosina. Terezan harrastuksiin kuului näytteleminen. Hän oli myös taitava pianisti.

Terezan Moskovan-kodissaan pitämä musikaalinen salonki siirtyi kesäisin Syvärantaan. Musikaalisissa illoissa esiintyivät venäläisen musiikkielämän huippunimet: maailman parhaaksi bassolaulajaksi mainittu Fjodor Shaljapin (joka oli Terezan lanko), pianisti ja pianopedagogi Ferruccio Busoni, pianistit ja säveltäjät Sergei Rahmaninov ja Aleksandr Skrjabin, Moskovan konservatorion professori Leon Conus sekä kontrabassovirtuoosi, orkesterinjohtaja ja säveltäjä Sergei Kusevitski, joka oli naimisissa Konstantin Ushkovin Natalia-tyttären kanssa.

Ushkovien aikana Syvärannan huvila kunnostettiin ja varustettiin moderneilla mukavuuksilla. Juokseva vesi saatiin aikaan päärakennuksen tornissa sijainneen vesisäiliön ja oman pumppulaitoksen avulla. Tilalla oli oma sähkögeneraattori. Palvelijoita ja vieraita varten rakennettiin sivurakennuksia. Puutarha istutuksineen, käytävineen, suihkulähteineen, marmoripatsaineen, lasipalloineen ja hämähäkinseittiportteineen heräsi ennennäkemättömään loistoon. Ushkovien eläintarhaan kuului riikinkukkoja, hanhia, kaneja ja koiratarha. Huvilan sisätiloissa oli aikakauden muodin mukaisia tummia paneeleita, peilejä ja kristallikruunuja ja useampia flyygeleitä.

Hansenien aika Syvärannassa

Vuosina 1917–1922 Syvärannan tilalla asui lääkäri Herman Karl Hansen (1876–1928) perheineen. Hansen oli norjalais-puolalaista syntyperää ja hänen vaimonsa Anna Jakovlevna (o.s. Zetilov) oli venäläinen. Suomeen saapuneessa Hansenin perheessä oli kolme lasta: Irma, Edgar ja Arvid. Syvärannan aikana perheeseen syntyi kaksi poikaa, Erik ja Oskar. Oskar Hansenista (1922–2005) tuli sittemmin tunnettu arkkitehti.

Herman Karl Hansenin isä, norjalainen miljönääri Herman "Appelsin" Hansen, oli hankkinut omaisuutensa Venäjällä, jossa myös Herman Karl oli kasvanut ja opiskellut lääkäriksi. Herman Karl oli nuoresta pitäen kiinnostunut valokuvauksesta ja oli taitava valokuvaaja.

Hansenien pojat leikkivät Syvärannan portin pielessä. Tilan aiempien omistajien sukunimi Ouchkoff oli portissa jäljellä Hansenien aikana. Kuva Hansen Family archive

Kesällä 1916 Herman Karl Hansen ja hänen veljensä Oskar myivät Suomen pankille isänperintönä saamansa viisikerroksisen kivitalon Nevan valtakadulta Pietarista. Saman vuoden lopussa Herman Karl osti Syvärannan tilan. Hänellä oli ennestään iso maatila lähellä Vilnaa, mutta maailmansodan ja Venäjän vallankumouksen aiheuttaman sekavan tilanteen takia Hansenit asettuivat Tuusulaan. He odottivat, mihin uudet rajat Vilnan seudulla vedettäisiin ja mihin maahan heidän maatilansa tulisi kuulumaan. Suomesta Hansenit muuttivat maatilalleen Nowicheen ja ottivat Puolan kansalaisuuden.

Sanomalehtimiesten lepokoti

Toimittaja Onni V. Tuisku (1869–1920) määräsi testamentissaan omaisuutensa käytettäväksi suomalaisille sanomalehtimiehille hankittavaa lepokotia varten. Onni V. Tuiskun säätiö osti Syvärannan Hanseneilta vuonna 1922. Lepokodin avajaisia vietettiin helluntaina 1923. Vihkiäisissä oli paikalla lukuisia kunniavieraita, ja tilaisuutta säesti sotilastorvisoittokunta.

Sanomalehtimiesten aika 1920-luvulla oli värikästä ja iloista. Syvärannan bussin kuljettaja Elis Virtanen vuonna 1925, jolloin toimittajia ja kirjailijoita kuljetettiin rentoutumaan Helsingistä lepokotiin.

Sanomalehtimiesten lisäksi Syvärannan vakituisia vieraita olivat kirjailijat, joista mainittakoon Eino Leino, Uuno Kailas, Einari Vuorela, Ilmari Kianto ja Olavi Paavolainen. Runoilija Eino Leino (1878–1926) asui lepokodissa vakinaisesti vuoden 1924 alussa. Kirjailija ei viihtynyt Syvärannan levottomassa ja juoruilevassa ilmapiirissä. Hän kirjoitti pilkkarunon Juoruranta Syvärannasta lähtiessään. Kirjailija joutui nielemään ylpeytensä, ja vieraili Syvärannassa ystäviensä luona taas vuonna 1925.

Sanomalehtimiesten lepokodin aikana 1920-luvulla Syvärannassa järjestettiin teatteriesityksiä ja pelattiin erilaisia pelejä. Tenniskentät ja uimalaituri olivat ahkerassa käytössä.

Lottaopiston aika Syvärannassa

Syväranta toimi Lottaopistona vuosina 1937–1944. Lottaopistossa järjestettiin tuolloin 61 kurssia, joihin osallistui 1817 lottaa. Aluksi järjestettiin muonitus- ja sairaanhoitokursseja, myöhemmin viesti-, radisti- ja kansliakursseja.

Sanomalehtimiesten lepokodin toiminta hiljeni eikä sen ylläpito ollut enää kannattavaa, joten tila laitettiin myyntiin. Lotta Svärd -järjestössä oli jo vuoden 1929 vuosikokouksessa puhuttu oman Lottaopiston tarpeellisuudesta. Lottien koulutusta varten oli kerätty ns. maanantaimarkkarahastoa. Lotta Svärd -järjestö osti Syvärannan lepokodin 18.12.1936. Järjestön tarkoituksena oli lottien koulutustoiminnan lisäksi ylläpitää ruokala-, kahvila- ja lepokotia. Huonokuntoista huvilaa kunnostettiin ja tuolloin huvilan torni purettiin.

Tyttöyönjohtajakurssi kesällä 1942. Valokuvaaja Lauri Haikonen, Hyrylä.

Toukokuussa 1937 Lottaopiston johtajaksi tuli Elli Malmgren, jonka lisäksi vakinaista henkilökuntaa talossa olivat talonmies, keittäjä ja siivoaja, joka toimi myös pesijänä. Ensimmäisen kerran lepokotiin tuli asiakkaita jo kesäkuun 1937 alussa. Huoneita oli 23 ja majoituspaikkoja 40 hengelle. Vuoden 1940 aikana lottaopisto ei ollut lottien käytössä. Tila toimi tuolloin puolustusvoimien viestikeskuksena.

Jatkosodan päätyttyä Neuvostoliiton antamien määräysten vuoksi Lotta Svärd -järjestö lakkautettiin. Ennen lakkautusta perustettiin Suomen Naisten Huoltosäätiö, jolle Syvärannan huvila ja tila muine rakennuksineen lahjoitettiin. Huoltosäätiön perustama Työmaahuolto Oy toimi Syvärannassa aina vuoteen 1947 saakka.

Syväranta 1950-luvulla

Syvärannan huvila tuhoutui tulipalossa huhtikuun ensimmäisen päivän iltana 1947. Palon alkusyytä ei varmuudella tiedetä. Poliisitutkintapöytäkirjojen mukaan palo oli alkanut kolmannelta kerrokselta, todennäköisesti sähköjohdoista tai jostakin sähkölaitteesta.

Syvärannan huvila paloi aprillipäivänä 1947 lähes maan tasalle. Tilaa ja puutarhaa kuitenkin hoidettiin silloinkin, kun huvilaa ei enää ollut.

Arja Tuomaisen isä Tauno Tuomainen toimi talonmiehenä Syvärannan tilalla ja Ruotsin Majalla 1950-luvulla ja äiti Enni toimi emäntänä Ruotsin Majalla. Arja Tuomainen kertoo muistelmissaan Syvärannan tulipalosta:

”Oli aprillipäivä vuonna 1947 ja äiti oli Taistelukoululla töissä, kun joku mies on tullut puuskuttaen kertomaan: ”Syväranta palaa!”. Äitini oli pelästynyt kovasti, koska vajaa kaksivuotias Maija ja noin vuoden ikäinen Risto olivat hoidossa Syvärannan rantasaunalla. Äitini oli juossut niin, että jalat eivät maahan osuneet reilun kilometrin matkalla. Ja niinhän päärakennus tosiaan paloi! Oli kuulemma tullut viivettä aprillipäivän takia, palokunta ei heti uskonut hälytyksen aitoutta. Ja letkujen vetämisessä ja veden saamisessa järvestä oli ollut kuulemma myös ongelmia. Äitini kertoi, että oli kauhistuttavaa katsoa kun iso rakennus paloi niin nopeasti lähes maan tasalle, korkeat hormit törröttivät ainoastaan pystyssä. vain joitakin huonekaluja ja puutarhakalusteita ja muuta pientä oli saatu pelastettua lasiverannalta.”

Vaikka huvilaa ei enää ollut, Syvärannan tilaa viljeltiin. Kasvimaalla kasvatettiin mm. perunaa, mansikkaa, porkkanaa, punajuuria, retiisiä, sipuleita, avomaakurkkuja, tilliä ja persilja. Kasvimaan vieressä Rantatien kupeessa oli kymmeniä punaherukka- ja mustaherukkapensaita. Suihkualtaassa, joka oli täytetty hiekalla ja mullalla, sen vierellä olevalla pienellä kukkulalla ja talon raunioiden ympärillä kasvoi kukkia. Etupihalla oli syreenimaja, joka palautettiin puutarhan ennallistamisen yhteydessä vuonna 2011 alkuperäiselle paikalleen.